

Якось ополудні, а було це наприкінці вересня 1955-го, я скочив у Лос-Анджелесі в товарняк, вмовстився у вагоні, влігся, підклав під голову рюкзак, заклав ногу на ногу, залипнув на хмари й поторохтів на північ, до Санта-Барбари. Поїзд трапився місцевого призначення, тож я вирішив перебути ніч у Санта-Барбарі, на пляжі, а вже зранку зачепитися за інший місцевий до Сан-Луї-Обіспо або ж о сьомій вечора стрибнути на товарняк першого класу, і тоді гнати на ньому аж до самого Сан-Франциско. Поблизу Камарільйо, де Чарлі Паркер поїхав дахом, та згодом вернувся до тями, доки наш поїзд з'їжджав на запасну, пропускаючи інший, до мого вагона заліз щуплий старий волоцюга і, схоже, здивувався, побачивши там мене. Він мовчки влігся навпроти, у протилежному кінці вагона, підклавши під голову свою вбогу торбу. Щойно товарняк, який прямував на схід, промчав головною, почувся свисток і нам дали дорогу, але, поки ми рушали, вдарив страшенний дубак, і з моря на теплі прибережні долини насунув туман. Після невдалих спроб зігрітися, закутавшись у шмаття й згорнувшись калачиком на холодній сталевій підлозі, ми з волоцюгою підвелися й узялися швентяти туди-сюди, підстрибуючи й вимахуючи

руками, кожен у своєму кінці вагона. Невдовзі ми знову стали на запасній у якомусь залізничному містечку, і я зрозумів: щоб дотягнути сьогодні ввечері у таку холоднечу до Санта-Барбари, мені конче потрібен чималий пляхан дешевого шмурдяка.

— Постережеш мого наплічника, поки я зганяю по вино?

— Ясно шо.

Я перемахнув через борт, перебіг 101-шу трасу до крамнички і прихопив, окрім шмурдяка, трохи хліба й цукерок. Коли ж я примчав до товарняка, якому лишалось стояти ще п'ятнадцять хвилин, було вже тепло й сонячно. Утім, година була пізня, тож незабаром мало похолоднішати. Щуплий волоцюга, схрестивши ноги, скнів у своєму кінці вагона над злиденим пайком, що складався з бляшанки сардин. Мені стало його шкода, я підійшов і запропонував:

— Ковтнеш винця, щоб зігрітися? Чи, може, хочеш хліба з сиром до сардин?

— Ясно шо. — Цей смиренний голос прозвучав з його худі горлянки гулко, немов звіддала, наче він боявся або не хотів поводитися нахабно. Сир я купив ще три дні тому в Мехіко-Сіті перед довгою поїздкою дешевим автобусом через Сакатекас, Дуранго та Чіуауа, перед довгими двома тисячами миль до кордону в Ель-Пасо. Він із насолодою та вдячністю заточив хліба з сиром і хильнув вина. Мені було приємно. Я згадав рядок із Діамантової сутри, в якому сказано таке: «Практикуйте милосердя, не тримаючи в розумі жодних концепцій про милосердя, адже зрештою милосердя — це лише слово». У ті дні я був дуже благочестивим і майже з бездоганною ревністю сповідував свої релігійні переконання. Проте

згодом я почав дещо лицемірно ставитися до своєї пустопорожньої балаканини, трохи замахався й зробився більш цинічним. Бо ж тепер я постаршав і збайдужів... Але тоді я справді вірив у реальність милосердя, доброти, упокорення, старанності, неупередженого спокою, мудрості та екстазу, вважав себе древнім бгiкшу в сучасній одежі, який подорожує світом (зазвичай величезною трикутною дугою від Нью-Йорка до Мехіко-Сіті та Сан-Франциско), щоб повернути колесо Істинного Смислу, або Дгарми, і заслужити собі майбутнє Будди (Пробудителя) та Героя в Раю. Тоді я ще не зустрів Джефі Райдера², це мало трапитися наступного тижня, і нічого не чув про «волоцюг дгарми», попри те, що на той час я, власне, сам був взірцевим волоцюгою дгарми та вважав себе мандрівником-вірянином. Волоцюга у вагоні лише утвердив мене в усіх моїх переконаннях, оскільки, охоче прикладаючись до вина, розбалакався й урешті-решт дістав звідкілясь крихітний папірець із молитвою Святій Терезі, яка обіцяла після смерті повернутися з небес на землю дощем із троянд і вічно орошати всіх живих істот.

— Де ти її намутив? — поцікавився я.

— Та кілька років тому вирізав з журналу в читальному залі, в Лос-Анджелесі. Відтоді завжди ношу з собою.

— Сідаєш собі і читаєш у товарняках?

— Майже щодня. — Він говорив небагато, не став розводитися з приводу Святої Терези, дуже скромно

² В оригінальному сувої «Волоцюг дгарми» Керуак використовував реальні імена людей, які стали прототипами тих чи тих персонажів, однак у процесі редагування імена були змінені, тож для Рея Сміта прототипом слугував сам Джек Керуак, а для Джефі Райдера — поет та есеїст Гері Снайдер (англ. Gary Snyder; 1930).

поводився щодо своїх релігійних переконань і майже нічого не розповів про власне життя. Він був із тих худих мовчазних волоцюг, до яких нікому немає діла навіть у Схід Роу, не кажу вже про Мейн-стрит. Якщо його проганяв коп, він тікав і зникав, а у великих містах залізнична охорона могла й не помітити щуплого чувачка, який ховався у траві, коли рушав товарняк, і чіплявся за нього, криючись у тіні. Коли ж я розповів йому, що наступного вечора планував вскочити в «Блискавку», товарний поїзд першого класу, він сказав:

— А, то ти про «Опівнічного привида».

— Це ви так «Блискавку» називаєте?

— Ти, по ходу, із залізничників.

— Був колись. Гарував гальмівним на Південній Тихоокеанській.

— Ну а ми, волоцюги, називаємо його «Опівнічним привидом», чіпляєшся в Ел-Ей і геть з очей, а вранці ти вже у Фриско, от як швидко він жене.

— Вісімдесят миль за годину на прямих, батю.

— Точняк, але вночі буває ще той дубак, як мчиш уздовж берега на північ від Гавіюти й повз Серф.

— Повз Серф, точно. А тоді ще в горах на південь від Маргарити.

— Маргарита, ага. Стіки їздив цим «Опівнічним привидом», уже й не злічити.

— А скільки років удома не був?

— Та, по ходу, до стікох і лічити не вмю. Сам я родом з Огайо.

Але поїзд рушив, знову подув холодний вітер, навис туман, і наступні півтори години ми робили все можливе й неможливе, аби не замерзнути й не надто стукотіти зубами. Спершу, щоб зігрітися, я скрутився калачиком

і медитував на тепло, істинне Боже тепло; потім почав підстрибувати, робив махи руками й ногами, співав. Волоцюга виявився терплячішим, аніж я, більшість часу просто лежав та сушив собі голову в гіркій задумі. А я стукотів зубами, у мене посиніли губи. У присмерку ми з polegшенням побачили обриси знайомих гір Санта-Барбари, невдовзі станемо й відіграємося біля колій в теплу зоряну ніч.

На переїзді, де ми зістрибнули з поїзда, я побажав щуплому волоцюзі Святої Терези щасливої дороги й рушив лаштуватися на нічліг, збираючись розстелити ковдри серед пісків у глибині пляжу, біля підніжжя скелі, де мене не могли засікти й прогнати копи. Я смажив сосиски над вугіллям великого вогнища, наштрикнувши їх на свіжозрізані загострені палички, підігрівав консервовані боби та макарони з сиром у розпечених до жару ямках, пив новопридбане вино й насолоджувався однією з найприємніших ночей у моєму житті. Забрівши у воду, я занурився, а тоді стояв і дивився на прекрасне нічне небо, десятидивний всесвіт Авалокітешвари³, сповнений темряви й діамантів. «Що ж, Рею, — задоволено кажу собі я, — лишилося якихось кілька миль. Ти знову це зробив». Щасливий. Співати, сьорбати вино, спльовувати, стрибати, розсікати в самих лише плавках, босим, розпатланим, серед червоногарячої темряви — ось як треба жити. Самотній і вільний на м'яких пісках пляжу, під подихом моря, із Ма-підморгуванням фаллопієвих незайманих теплих зірок, які відблискують у зовнішньому каналі плинних вод утроби. А якщо бляшанки

³ *Авалокітешвара*, або *Каннон* — бодгісаттва, втілення безмежного милосердя усіх будд.

з консервами розпечені до червоного і їх не втримати в руках, просто скористайся старими добрими залізничними рукавицями, та й по всьому. Я дав їжі трохи охолонути, щоб іще насолодитися вином і власними роздумами. Сів, схрестивши ноги, на пісок і розмірковував про своє життя. Ну от, і що воно змінило? «Що трапиться зі мною далі?» Урешті-решт вино вплинуло на смакові рецептори, і я був змушений накинутися на сосиски, кусаючи їх просто з дерев'яних шампурів, чавк-чавк, я занурював стару похідну ложку у дві бляшанки зі смакотою й вилловлював звідти соковиті шматки гарячої свинини з бобами та макарони з пекучим гострим соусом і, можливо, ще дрібкою піску. «І скільки ж піщинок на цьому пляжі?» — думав я. — Ну, мабуть, стільки ж, скільки зірок на небі! (чавк-чавк) — а якщо так, то скільки ж було людей, або скільки взагалі було живих істот до цього *крихітного* відрізка безпочаткового часу? Ой, та хтозна, тут довелося б порахувати всі піщинки на цьому пляжі й на кожній зірці в небі, на кожній в десяти тисячах величезних чіліокосмів⁴, і цю кількість піщинок не зможе підрахувати ні ІВМ, ні лічильна машина Берроуза⁵, о, я, їй-богу, не знаю, (ковток вина), не знаю, але, вочевидь, десь кільканадцять триклятих трильйонів, а то й сучих секстильйонів незліченних троянд, що їх мила Свята

4 *Чіліокосм* — поняття буддійської космології, що означає «одна тисяча сонячних систем».

5 У 1885 році винахідник Вільям Сьюард Берроуз I (*англ.* William Seward Burroughs I; 1857–1898), дід і тезка письменника Вільяма С. Берроуза (*англ.* William Seward Burroughs; 1914–1997), запатентував лічильну машину (механічний калькулятор) і згодом заснував компанію American Arithmometer Company (пізніше Burroughs, Inc.), що спеціалізувалась на обчислювальній техніці та устаткуванні для бізнесу.

Тереза і той пречудовий стариган цієї самої миті сиплють на твою голову разом із лілями.

Доївши, я витер губи своєю червоною банданою, помив у солоному морі посуд, покопав ногами грудки піску, пошвендяв туди-сюди, повитирав усе, поскладав, сховав стареньку ложку до просоленого наплічника і, загорнувшись у ковдру, приготувався до славного й заслуженого відпочинку. Щоб підірватись посеред ночі: «Га? Де я? Що за дівчата грають у баскетбол вічності в старому домі мого життя? Чи не пожежа раптом, не?», але то був лише нав'язливий шум припливу, хвилі якого все вище, все ближче підбирались до ковдри, на якій я спав. «Буду твердий і древній, мов мушля», — засинаю я, і сниться мені, що вві сні я обміняв три скибки хліба на подих... О, бідний розуме людський, самотня людина, сама, на березі моря, і Бог, я б сказав, пильно дивиться з усміхом... І наснився мені давній дім у Новій Англії, і мої кошенятка, які вслід за мною опинилися в дорозі, намагаючись подолати тисячі миль, перетнути всю Америку, і моя мати з рюкзаком за плечима, і мій тато, який женеться за невловимим, ефемерним поїздом, я снів, а тоді прокинувся в сірому світанку, побачив його, понюхав (оскільки вловив мить, коли весь небокрай змінився так, наче монтувальник сцени поспішив повернути його на місце, аби запевнити мене в тому, що він справжній) і заснув знову, перевернувшись на інший бік. «Все однакове», — почувся мій власний голос у порожнечі, що під час сну є такою звабливою.

Щуплий волоцюга Святої Терези був першим справжнім волоцюгою дгарми, який трапився на моєму шляху, а другий посів перше місце серед усіх волоцюг дгарми і, по суті, саме він, Джефі Райдер, придумав цей термін. Джефі Райдер народився у Східному Ореґоні, де жив у дерев'яній хаті серед лісу разом із батьком, матір'ю та сестрою, він із дитинства був лісовим хлопцем, дроворубом, фермером, цікавився тваринами та індіанськими вченнями, а тому, правдами й неправдами потрапивши до коледжу, він уже був цілком готовий до вивчення антропології, а потім індіанської міфології та міфологічних текстів. Зрештою він вивчив китайську та японську мови, став сходознавцем і відкрив найвеличніших волоцюг дгарми на світі, дзен-безумців Китаю та Японії. Водночас, будучи вихідцем з Північного Заходу й маючи схильність до ідеалізму, він зацікавився старомодним анархізмом ІРС⁶ і навчився грати на гітарі й співати старих

6 *Індустріальні робітники світу* — міжнародна радикальна робітнича організація, заснована 1905 року в Чикаго на з'їзді двохсот соціалістів, анархістів, марксистів та радикальних профспілкових активістів з усієї території Сполучених Штатів Америки.

робітничих пісень на додачу до індіанського репертуару та свого загального захоплення народною пісенною творчістю. Наступного тижня я вперше побачив його на вулиці в Сан-Франциско (після того як подолав решту шляху від Санта-Барбари стопом, одним махом, можна сказати, галопом, бо ж мене підкинула — якщо хтось у це, звісно, повірить — мила, вродлива юна білявка, в білосніжному купальнику без бретельок, босонога, із золотим браслетом на кісточці, яка сиділа за кермом новісінького світло-коричневого «лінкольна-мерк'юрі» й хотіла закинутися бензедрином, щоб без зупинок доїхати аж до самого міста, і коли я сказав, що в мене якраз трохи є в рюкзаку, вона скрикнула: «Ніштяк!»), побачив Джефі, який брів своєю широкою чудернацькою ходою горосходжувача з маленьким наплічником на спині, набитим книжками, зубними щітками й бозна-чим іще — то був його маленький «міський» наплічник, на відміну від здорового рюкзака, де він тягав спальник, пончо та казанки. Джефі носив цапину борідку й через дещо розкосі зелені очі мав на диво східний вираз обличчя, утім, він геть не скидався на богемного чувака, та й взагалі був далеким від богеми (цієї наволочі, що ошивається біля митців). Жилавий, засмаглий, енергійний, відкритий, привітний, охочий до розмови, він вітався навіть із вуличними волоцюгами й на будь-яке запитання відповідав з ходу, щоправда, не знаю, чи перше, що спадало на думку, але завжди хутко і в яблучко.

— Де ти познайомився з Реєм Смітом? — запитали його, коли він зайшов у «Місцяк», улюблений бар хіпстерів, які тусили на узбережжі.

— О, та я завжди знаходжу своїх бодгісаттв просто на вулиці! — вигукнув він і замовив пива.

То був чудовий вечір, вечір, без перебільшення, історичний. Джефі й кілька інших поетів (він також писав вірші та ще й перекладав китайську і японську поезію англійською) мали читати в галереї «Шість». Усі вони зібралися в барі, щоб накидатись. Однак, поглянувши на поетів, які стояли й сиділи навкруги, я зауважив, що він єдиний, хто не виглядає як поет, попри те, що ним є. Решта поетів були або хіпстерами-інтелектуалами в окулярах із роговою оправою та розпатланим чорним волоссям, як Алва Голдбук⁷, або вишуканими блідими красунчиками, як Аїк О'Шей⁸ (у костюмі), або шляхетними ренесансними італійцями «не з цього світу», як Френсіс ДаПавія⁹ (схожий на молодого священника), або старомодними розтріпаними анархістами в краватках-метеликах, як Райнгольд Какоітіс¹⁰, або ж великими товстими очкастими добряками на кшталт Воррена Каґліна¹¹. Всі решта перспективних поетів були одягнені в різного крою костюми, протерті на ліктях вельветові піджаки, зношені черевики, з їхніх кишень

7 *Аллен Ґінзберг* (англ. *Allen Ginsberg*; 1926–1997) — культовий американський поет, один з найбільш знакових представників біт-покоління.

8 *Майкл Макклур* (англ. *Michael McClure*; 1932) — американський поет-бітник, прозаїк, сценарист, актор, режисер і автор пісень.

9 *Філіп Ламантіа* (англ. *Philip Lamantia*; 1927–2005) — американський поет-бітник, лектор.

10 *Кеннет Рексрот* (англ. *Kenneth Rexroth*; 1905–1982) — американський поет, перекладач, критик, центральна фігура Сан-Франциського поетичного ренесансу.

11 *Філіп Вейлен* (англ. *Philip Whalen*; 1923–2002) — американський поет, дзен-буддист, ключовий представник Сан-Франциського поетичного ренесансу.

стирчали книжки. Натомість Джефі мав на собі грубий робочий одяг, придбаний у секундах *Goodwill*, що слугував йому під час гірських сходжень і походів, нічних посиденьок просто неба біля багать і подорожей стопом уздовж Західного узбережжя. Насправді у своєму маленькому наплічнику він мав ще й прикольного зеленого альпійського капелюха, якого зазвичай одягав, діставшись до підніжжя гори, кричав йодлем і сунув собі вгору на кілька тисяч футів. На ногах у нього були дорогі італійські альпіністські черевики, його гордість і радість, у яких він тупав підлогою бару, припорошеною тирсою, мов старосвітський дроворуб. Джефі, хоча й невисокий на зріст, приблизно п'ять футів і десять дюймів, був сильним, жилавим, швидким і м'язистим. Його обличчя застигло скорботною маскою, проте очі посміювалися, мов у давньокитайського мудреця, а цапина борідка пом'якшувала грубі риси його вродливого обличчя. Він мав дещо коричневі зуби, бо не доглядав за ними в дитинстві у лісовій глушині, утім, ніхто цього не помічав, і, сміючись над жартами, Джефі широко розкривав рота. Іноді він замовкав і просто сумно опускав погляд на підлогу, мов столяр за роботою. Іноді ж стрибав на radoщах. Джефі неабияк зацікавився мною, моєю розповіддю про волоцюгу Святої Терези та іншими історіями про мої подорожі товарняками чи автостопом і лісові походи. Він одразу ж назвав мене великим «бодгісаттвою», що означало «велика мудра істота» або «великий мудрий янгол», і сказав, що я прикрашаю цей світ своєю щирістю. Крім того, в нас виявився спільний улюблений буддійський святий: Авалокітешвара, або ж, японською, Каннон Одинадцятиголова. Джефі знав усе про тибетський, китайський, магаянський, гінаянський,

японський і навіть бірманський буддизм, але я одразу ж попередив його, що мені начхати на міфологію, всілякі назви та національні особливості буддизму, оскільки мене цікавить лише перша з чотирьох шляхетних істин Шак'ямуні¹²: «Життя — це страждання». А також певною мірою третя: «Страждання можливо подолати», у що я на той час не надто вірив. (Ще тоді не засвоїв Писання Ланкаватари¹³, яке врешті-решт доводить, що у світі немає нічого, крім власне свідомості, а отже, можливо все, включно з подоланням страждання.) Джефі дружив із вищезгаданим милим товстуном-добряком Ворреном Кагліном, ста вісімдесятьма фунтами поетичного м'яса, про якого сказав (мені на вухо), що той набагато крутіший, аніж здається.

— Хто він?

— Мій ліпший кореш із Орегону, ми вже давненько з ним знайомі. На перший погляд може здатись тугуватим і тупим, але насправді він блискучий діамант. Сам побачиш. Порве на шмаття. Чуваче, він здатен знести тобі дах одним влучним словом.

— Як так?

— Він величний загадковий бодгісаттва, можливо, реінкарнація Асагни, великого стародавнього вчителя Магаяни.

— А я тоді хто?

— Не знаю, може, Цап.

¹² *Чотири шляхетні істини* — одне з базових учень буддизму, якого дотримуються всі його школи. Чотири шляхетні істини сформулював сам Будда Шак'ямуні. Вони передають зміст перших настанов, які він давав після Пробудження своїм товаришам-аскетам.

¹³ *Ланкаватара сутра* — одна з найбільш священних сутр буддизму магаяни. Вважають, що вона містить слова самого Будди.

— Цап?
— А може, Брудна Морда.
— Що значить Брудна Морда?
— Те, що твоя цапина морда геть брудна. От що б ти сказав, якби в когось спитали: «Чи є у пса щось від Будди?», а той би вигукнув: «Гав!»

— Сказав би, що це дурний дзен-буддизм.

У такий спосіб я дещо його присадив.

— Послухай, Джефі, — мовив я, — я не дзен-буддист, я — серйозний буддист, я — старомодний мрійливий гінаянський боягуз пізнього магаянізму, — у такому ж ключі я продовжував увесь вечір, був переконаний, що дзен-буддизм зосереджується не так на доброті, як на тому, щоб заплутати розум, аби він зміг сприйняти ілюзію всіх джерел сутнього. — Це *підло*, — нарікав я. — Усі вчителі дзену змішують молодих із брудом лише тому, що ті не можуть знайти відповіді на їхні дурні ребуси.

— Чуваче, таж вони хочуть, аби ті усвідомили, що бруд кращий за слова.

Однак я не можу (втім, спробую) геть точно відтворити всі ці блискучі відповіді, різкі репліки й підбадьорення, за допомогою яких Джефі тримав мене як на голках і врешті-решт заклав у мою кришталеву макітру таке, що змусило мене цілком змінити свої життєві плани.

Так чи так — того вечора, а, між іншим, то був вечір, коли народився Сан-франциський поетичний ренесанс, я рушив за натовпом горластих поетів на читання в галереї «Шість». Там були всі. Шалений вечір. А я ще й додав жару: походивши й позбиравши в доволі скупій публіки дріб'язок, повернувся з трьома галонами каліфорнійського бургундського й так усіх споїв, що коли об одинадцятій бухий Алва Голдбук, розпростерши

руки, прочитав, а радше проревів свою поему «Рев», усі горлалі: «Ще! Ще! Ще!» (як на джем-сейшні), а Райнгольд Какоїтіс, батько поетичної сцени Фриско, втирав сльози радості. Джефі й сам читав гарні вірші про Койота, бога індіанців з плато північно-західних земель Америки (якось так), чи принаймні бога індіанців Північного Заходу, квакіутлів і таке інше.

— «Хуй вам! — проспівав Койот і втік!», — прочитав Джефі вишуканій публіці, змусивши їх усіх заревіти від щастя, і попри те, що «хуй» — матюк, це слово тоді прозвучало на диво цнотливо. Він читав ніжні ліричні рядки про ведмедів, що їдять ягоди, демонструючи свою любов до тварин, і величні загадкові рядки про вола посеред степів Монголії, виказуючи знання літератури Сходу, і навіть про крутого китайського ченця Сюаньцзана¹⁴, який подолав шлях від Китаю до Тибету, від Ланьчжоу до Кашгару і Монголії з паличкою ладану в руці. А потім Джефі зненацька вдався до простецького гумору, зачитавши рядки про Койота, який приніс ніштяки. І поділився у рядках про передмістян анархістськими думками про те, що американці не вміють жити, ув'язнені у вітальнях, збудованих із нещасних дерев, звалених бензопилами (далося взнаки минуле лісоруба з півночі). Він мав глибокий, лункий, сміливий голос, схожий на голоси давніх американських героїв і ораторів. Мені сподобалося в ньому щось щире, сильне й по-людськи обнадійливе, тоді як решта поетів були або надто витонченими естетами, або надто істеричними циніками без жодних надій, або надто абстрактними й салонними,

¹⁴ Сюаньцзан (602–644/664) — китайський буддійський ченець, учений, філософ, мандрівник і перекладач часів династії Тан.